ӘДӘБИЙЯТ ВӘ ИНҸӘСӘНӘТ ИШЧИЛӘРИ ФӘАЛЛАРЫНЫН РЕСПУБЛИКА ЙЫҒЫНҸАҒЫ

Халг һәяты ярадычылыг мәнбәидир

СҮЛЕЙМАН РӘҺИМОВУН ӘЛАВӘ МӘ'РУЗӘСИНДӘН

Сүлейман Рәһимов йолдаш совет халгларынын, 40 иллийини ениҹә байрам етдикләри Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын мисли вә бәрабәри олмаян тарихи бир гәнтәнә шәраитиндә кечдийини көстәрәрәк гейд етди:

— Партиямызын Мәркәзи Комитәсиндә язычыларын мүшавирәсиндә, әдәбийят вә инҹәсәнәт ишчиләринин гәбулунда вә партия фәаллары йығынҹағында Н. С. Хрушшов йолдашын мә'налы чыхышлары биз сәнәт адамлары үчүн гиймәтли бир сәнәд олду.

Сонра о, гейд етди ки, үмумсовет әдәбийятынын өнҹүл дәстәләриндән олан Азәрбайҹан совет әдәбийяты, һеч шүбһәсиз, инкишаф едир, ени-ени әсәрләр яраныр. Мән бурада язычы Мирзә Ибраһимовун мүасир колхоз кәндинин һәятындан, Муғандан бәһс едән, кениш планда язылмыш шахәли әсәри «Бөйүк даяг» романыны көстәрмәк истәйирәм. Мән бурада Меһди Һүсейнин «Абшерон» романынын мабәди кими инкишаф едән «Гара дашлар» романыны гейд етмәк истәйирәм. Сон вахтларда язычы Мир Ҹәлалын язмыш олдуғу «Полумуз һаянадыр» романы, Әли Вәлиевин үзәриндә ишләйиб русҹа чап едилмиш «Бизим чичәкләдә» романы, Ә. Әбүлһәсәнин чапдан чыхмыш «Тамаша гарынын нәвәләри» адлы повести, Әйюб Аббасовун Азәрбайҹан халгы илә ермәни халгынын тарихи достлуғундан бәһс едән «Зәнкәзур» романынын икинҹи ҹилди диггәтәлайиг әсәрләрдәндир. Бизим тәҹрүбәли насирләримизин ардынҹа бир сыра орта вә кәнҹ нәслимизин нүмайәндәләри һәятымызын мүхтәлиф саһәләриндән бәһс едән ени повест, һекайә вә новеллалар язмышлар.

Сон заманлар ени яранан әсәрләрдән Әли Вәлиевин «Үрәк дослары» романы, Иса Һүсейновун «Янар үрәк», Сейфәддин Аббасовун «Веркүлаға Нәгтәләров» повестләри һаггында мәтбуат сәһифәләриндә кениш мүзакирә кечирилмишдир. Гейд олунмалыдыр ки, «Веркүлаға Нәгтәләров» повестиндә һәят һәгигәтини тәһриф етмәк мейлләри бизи өз вахтында дүшүндүрмәйә билмәз, нараһат етмәйә билмәзди. Сейфәддин Аббасов йолдаш өз повестиндә мүасир һәятымызын инкишафына әнкәл олан гүввәләри доғру-дүзкүн көстәрмәк әвәзинә, үмумән һәятын мәнзәрәсини гейри реал вә әйбәҹәр шәкилдә әйри күзкүдә тәсвир етмишдир. Әлбәттә, бу сөзләри «Үрәк досларына» вә «Янар үрәк» әсәрләри һаггында демәк олмаз. Анҹаг бу әсәрләрдә дә мүәллифләр һәятын мүсбәт мейлләрини зәиф көстәрмәклә мәнфиликләри габарыг вермишләр.

Н. С. Хрушшов йолдаш әдәби марксист тәнгидин вәзифәләриндән данышаркән гейд едир ки, «Тәнгид вә өзүнүтәнгиди кенишләндирәркән, диггәтлә арашдырмаг лазым кәлир ки, бу вә я башга хадимин сәһви тәсадүфи сәһвдирми, йохса бу сәһв онун бахышлары системини, онун мүәййән бир һәрәкәт хәттини әкс етдирир. Нәзәрә алмаг лазымдыр ки, хадим тәнгидә неҹә янашыр. һәр кәс сәһв едә биләр. Адамын тәкҹә дүнән-етдикләрини дейил, һабелә онун сабаһ нә едә биләҹәйини көрмәк лазымдыр, — бу, башлыҹа ҹәһәтдир. Биз белә бир адама нөгсанларыны баша дүшүб тезликлә арадан галдырмагда вә сәһвләрини дүзәлтмәкдә көмәк етмәлийик».

Н. С. Хрушшов йолдашын бу көстәришләриндән нәтиҹә чыхарараг демәк лазымдыр ки, әдәби марксист тәнгиди бизим партиялы ҹәбһәдә дуран, анҹаг ярадычылыг нөгсан вә сәһвләри бурахан язычыларымыза яхындан көмәк етмәлидир. Әдәби марксист тәнгидсиз мүнагишә, мүбаһисә, мүзакирәсиз, ачыг сөзсүз, айдын мүлаһизәсиз бәдии сәнәт әсәри өтүшә билмәз.

Сонра Сүлейман Рәһимов йолдаш Азәрбайҹан совет ше'ринин вәзиййәтиндән данышмышдыр.

Тәҹрүбәли шаирләримиздән Сүлейман Рүстәм сон илдә бир сыра шеирләр чап етдирмиш, М. Раһим «Саят Нова», О. Сарывәлли «Мисирли гардашлар» поэмасыны язмыш, Р. Рза бир неҹә шеир чап етдирмиш, «Ленин» поэмасы үзәриндә мүәййән ярадычылыг ишләри апармышдыр. Бу мүддәтдә З. Хәлил, Ә. Ҹәмил, И. Солтан, М. Дилбази, Н. Рәфибәйли бир сыра ени әсәрләр язмышлар.

Мә'рузәчи шеир саһәсиндә фәалиййәт көстәрән кәнҹ шаирләр һаггында данышды.

С. Рәһимов Азәрбайҹан әдәбийятынын сон илдәки вәзиййәтинә үмуми бир хүласә вердикдән сонра, әдәбийятымызын сүр'әтлә инкишаф едән һәятымыздан кери галдығыны, онунла янашы аддымлая билмәдийини көстәрди вә деди:

— Биз үмуми ярадычылыг мәнзәрәси ичәрисиндә даһа чох рәнкарәнклик көрмәли, колхоз кәндинә, нефтчиләрин һәятына һәср едилән әсәрләрлә янашы республикамызын башга-башга сәнае очагларына, Сумгайыт, Дашкәсәнә һәср едилән долғун вә дәйәрли әсәрләр көрмәли идик. Биз Минкәчевир кими бир нәһәнкин неҹә ярамасыны, гәдим Кәнҹәнин—ени Кировабадын неҹә инкишаф едиб, Бакыдан сонра сәнае вә мәдәниййәт мәркәзинә чеврилдийинин бәдии әсәрдә тәзаһүрүнү көрмәли идик. Биз көһнә Хан кәндинин, ени Степанакертин мәнзәрәсини верән, халглар достлуғуну тәрәннүм едән мәзмунлу бир әсәрин ярамасына шаһид олмалы идик. Биз елми мүәссисәләримизин, али мәктәбләримизин, үмумиййәтлә Азәрбайҹан халгынын елми кадрларынын неҹә етишдикләрини үмумиләшмиш шәкилдә көстәрән бөйүк, монументал әсәрдә фәхр етмәли идик. Мәкәр тарихимизин, бу вә а дикәр сималарыны һәртәрәфли нишан верән әсәрләрин ярамасы да лазым дейилдирми!

С. Рәһимов гейд едир ки, мүхтәлиф ярадычылыг ахтарышындан һеч бир заман усаныб йорулмаг олмаз. Бу дүняда о сәнәткарлар галыр ки, онлар орижинал сәнәт әсәрләри гоюб кедирләр. Мәкәр Сабир заманы вә Сабирдән габаг Азәрбайҹан торпағында азмы шаир олмушдур? О заман азмы өз-өзү илә ойүнәнләр, товус гушу кими өз бәзәк-дүзәкләрилә гүррәләнәнләр олмушду. Бәс һаны онлар? Бәс нийә Сабир яшайыр, анҹаг о бәзәк-дүзәкли шаирләрин адларыны тутан да йохдур? Чүнки Сабир өз заманынын, өз һәятынын рәнкарәнклийини орижинал сәнәт боялары илә ишләмиш, язмагдан артыг бир мәш'әл кими аловланыб янмышдыр.

Сабир өз өмрүндә һеч заман бир неҹә мин сәтрлик поэма язмамышдыр. Лакин һәр биткин кичик ше'риндә бүтөв бир дүня ачмышдыр. Ҹәлил Мәммәдгулузадәнин һәр бир һекайәси заманын бөйүк дәрдләринә һәср едилмиш, язычы иҹтимаи фикрин вүс'әтини һәссаслыг вә баҹарыгла гәләмә алмышдыр.

С. Рәһимов йолдаш язычыларымызын, шаирләримизин, хүсусән әдәбийят сыраларына кәлән кәнҹлийин долғун вә мә'налы әсәрләр яратмаг, һәятымызы дүзкүн тәсвир етмәк йолу илә йүксәк бәдии әсәрләр язмаг үчүн даима сәнәткарлыға йийәләнмәк, классикләримиздән өйрәнмәк мәсәләсинә тохунараг деди:

— Сәнәтин сиррини өйрәнмәк лазымдыр. Чешни чыхармаг, сурәт көтүрмәк йох, ихтира вә кәшф етмәк лазымдыр. Бу ҹәһәтдән әдәбийятымызда яранан ени әсәрләрә диггәт етирсәк көрәрик ки, өз мәзмуну вә мүндәриҹәсилә мүәллифинин сечилән дәстихәттилә язылмыш орижинал әсәрләрдән башга, өз суюну башгасынын чешмәсиндән көтүрән поэмалар, повестләр, һәтта романлар белә вардыр.

Мә'рузәчи бөйүк халг шаири Сәмәд Вурғунун «Айгүн» поэмасынын сүжетиндән бә'зи чаван шаирләрин әйнилә истифадә етдикләрини гейд етди. Кәнҹ мүәллифләр өз дуюб көрдүкләринә, өз ярадычылыг мүшаһидәләринә истинад етмәли, классик вә мүасир әдәбийятымызын ән'әнәләрини ярадыҹылыгла мәнимсәмәлидирләр.

С. Рәһимов йолдаш Азәрбайҹан совет әдәбийятынын нөвбәти вәзифәләри һаггында данышараг деди:

— һәгиги әдәбийят вә сәнәт бүтүн варлығы илә күндәлик һәятымызла бағланмалы, онун зәрури вә актуал мәсәләләринә доғру-дүзкүн ҹаваб вермәли, ҹәмиййәтимизин тәрәгги вә инкишафында фәал иштирак етмәлидир. Әдәбийятымыз вә сәнәтимиз һәятда олан ениликләри сәнәтин ҹошғун әһтирасы илә мүдафиә етмәли, һәр һансы көһнәлийин, бизи керийә чәкмәк истәйән һәр һансы мүртәҹе мейлин барышмаз дүшмәни олмалыдыр.

Бизи йүксәк коммунизм амалы бирләшдирир, биз әйни идеал уғрунда чарпышан коллективин үзвләрийик. Лакин бунлар һеч дә о демәк дейилдир ки, биз өз дахили, фәрди-психоложи аләми э'тибарилә дә бир-биринә бәнзәйән әйни дамлалар кимийик. Бунун үчүн дә язычы гәләмә алдығы һәр бир инсан һәятынын дәринлийинә, онун дахили аләминә нүфуз етмәлидир.

Н. С. Хрушшов йолдаш дейир: «һәр шейдән әввәл, партиялылыг вә хәлгилиг анлайышларыны бир-биринә гаршы гоймаг олмаз. Совет сосялист ҹәмиййәтинин күҹү Коммунист партиясы илә халгын бирлийиндәдир».

Хәлгилийи мүдафиә етмәк, бу күн көрдүйүмүз наилиййәтләри тәсбит етмәк һеч дә асанлыгла баша кәлмир. Халгдан гопуб узаглашан бә'зи модабаз «мәдәниййәт хадимләри» кими адамлар бизә аз әнкәл төрәтмәмишләр.

Үзейир Һаҹыбәйов кими сәнәткар йүксәк мусиги мәдәниййәтинә малик олмагла, Бетһовендән, Чайковскидән, Глинкадан өйрәнмәклә өз халгынын мусиги сәнәтиндән, мүтәрәгги ән'әнәләриндән һеч заман гопмамыш, айрылмамыш, әксинә, она архаландығы үчүн дәрин ришәләр бурахмыш, йүксәлдикҹә йүксәлә билмишдир. Үзейир мусиги сәнәтилә халг мусигиси, халг поэзиясы арасында чох тәбии бир доғмалыг олмушдур.

С. Рәһимов йолдаш мүасир Азәрбайҹан драм театрларынын репертуар мәсәләси үзәриндә даяныб деди:

— Драм әсәри язмаг һәм чох чәтин, һәм дә мәс'улиййәтлидир. Мадам ки, беләдир, онда көрәк биз сәнәтин ән чидди, ән дәгиг өлчүсү илә һәм драмнәвисә, һәм сәһнәйә, һәм дә сәһнәдә кедән, яхуд театра тәгдим олунан әсәрә янашаг. Йохса айры йолла биз «Өлүләр», «Вагиф», «1905-чи илдә», «Надир шаһ», «Короғлу» кими әсәрләр ярада билмәрик. Вахтилә конфликтсизлик нәзәриййәси иши чох баяғылашдырмышды. Бу нәзәриййә дөйүлүб әзиләндән сонра, су кәлмиш арха енә дә су кәлмәйә башлады. Сәһнәдә илләрлә даяна билән, мүсбәт һадисә кими гейд олунмалы бир сыра әсәрләр яранды. Бунлардан Илас Әфәндиевин «Атаевләр аиләсиндә», Ислам Сәфәрлинин «Көз һәкими», Ҹаббар Мәҹнунбәйовун «Илдырым», Әнвәр Мәммәдханлынын «Ширван көзәли», Юсиф Әзимзадәнин «Анаҹан», Имран Гасымов вә һәсән Сейидбәйлинин «Узаг саһилләрдә» п'есләрини, кәнҹ тамашачылар театрында, eләҹә дә Кировабад, Нахчыван, Степанакерт театрларында тамашая гоюлан п'есләри гейд етмәк олар. Әзизбәйов адына драм театрынын бу илки мөвсүм пәрдәсини галдыран Һүсейн Меһдинин кениш планлы «Ҹаваншир» драмасыны хүсуси олараг көстәрмәк лазымдыр. Инди драматургларымыз кетдикҹә даһа чидди ишә кириширләр.

Бу кими мүсбәт һадисәләрә бахмаяраг, мә'рузәчи енә дә һазыркы драматуркиянын вәзиййәтини гәнаәтбәхш саймыр. О гейд едир ки, бүтүн әдәбийят вә сәнәтин гаршысында гоюлан чидди тәләбләр әйнилә бизим драм театрларына, онларын репертуарына да аиддир.

Мә'рузәчи гейд етди ки, бизи, район театрларынын азлығы дүшүндүрмәйә билмәз. Нийә Нуха кими бир шәһәрдә вә Сумгайыт кими бир сәнае мәркәзиндә театр коллективи дүзәлмәсин? Мәнә елә кәлир ки, бу ҹәһәтләри дүшүнмәйин вахты чатмышдыр.

Сонра С. Рәһимов йолдаш 1959-чу илин әввәлләриндә Вәтәнимизин пайтахты Москвада кечириләҹәк Азәрбайҹан әдәбийяты вә инҹәсәнәти онкүнлүйүнә һазырлыг һаггында данышды.

О өз чыхышынын сонунда деди:

— Үмид етмәк олар ки, бундан сонра бизим әдәбийят вә сәнәт ҹошғун халг һәятына даһа артыг бағланаҹагдыр. Биз партиямызын, дөвләтимизин гайғысы илә Азәрбайҹан әдәбийяты вә сәнәти хәзинәсинә бундан сонра да ени-ени, йүксәк кейфиййәтли әсәрләр верәҹәйик.

Мусигимизин ени вәзифәләри

ГАРА ГАРАЕВИН ӘЛАВӘ МӘ'РУЗӘСИНДӘН

Гара Гараев өз әлавә мә'рузәсиндә, Н. С. Хрушшов йолдашын «Әдәбийят вә инҹәсәнәтин халгын һәяты илә сых әлагәси уғрунда» мәгаләсинин Азәрбайҹан бәстәкарларынын ярадычылығы вә үмумиййәтлә Азәрбайҹанда мусиги мәдәниййәтинин инкишафы үчүн бөйүк әһәмиййәтиндән данышараг деди:

— Н. С. Хрушшов йолдашын «Әдәбийят вә инҹәсәнәтин халгын һәяты илә сых әлагәси уғрунда» адлы мәгаләси чох мүһүм бир партия сәнәдидир. Республикамызын бәстәкарлары бу сәнәдин бөйүк сияси вә ярадычылыг әһәмиййәтини бүтүн чиддиййәти илә дәрк едирләр. Партиянын совет әдәбийяты вә инҹәсәнәтинин инкишафына көстәрдийи бөйүк гайғы һисси илә ашыланмыш бу сәнәдин һәр бир сәтриндән мә'лум олур ки, партиямыз совет халгынын коммунизм гуручулуғу уғрундакы мүбаризәсиндә совет әдәбийяты вә инҹәсәнәти хадимләринин ярадычылыг ишинә йүксәк гиймәт верир. Бу сәнәддән бир даһа айдын олур ки, «партиясыз», «битәрәф» инҹәсәнәт йохдур вә ола да билмәз. Биз ядда сахламалыйыг ки, бәдии ярадычылыг ишинин һәр бир формасы, һәр бир нөв мусиги әсәрләри, маһны, опера вә я симфония үзәриндә апарылан иш, сөзүн лап кениш мә'насында әсл партиялы ишдир.

Мусиги, адамларын шүурунун формалашмасына тә'сир көстәрән кәсәрли васитәләрдән бирдир, мусиги сәнәти халгымызын мә'нәви һәятында көркәмли ер тутур. Халг мусигисинин гиймәтли нүмунәләри илә бирликдә Азәрбайҹан бәстәкарларынын ән яхшы әсәрләринин дә халгымызын һәятында мүһүм мөвгеи вардыр, динләйиҹиләримизин рәғбәт вә мәһәббәтини газанмышдыр.

Мә'рузәчи сон илләрдә бәстәкарларымызын яратдыглары мусиги әсәрләри һаггында данышараг демишдир ки, Коммунист партиясынын мүдрик рәһбәрлийи сайәсиндә Азәрбайҹан мусигиси бөйүк наилиййәтләр газанмыш, опера вә симфониядан башламыш маһны вә мусигили комедия жанрына гәдәр бүтүн формаларда инкишаф етмишдир. Тәкҹә сон бир неҹә илин әрзиндә бәстәкарларымыз нәинки республикамызда, һабелә бүтүн Совет Иттифагында кениш яйылмыш бир сыра әсәрләр яратмышлар. Бу әсәрләрин чоху харичи өлкәләрдә дә мәшһурдур. Сосялист реализми йолу илә инамла кетмәк, халг мусигиси илә мөһкәм вә үзви әлагә, кечмиш бәстәкарларын ән яхшы ән'әнәләрини давам етдирмәк, Үзейир Һаҹыбәйов вә Мүслүм Магомаев кими көркәмли Азәрбайҹан бәстәкарларынын ярадычылыг принсипләринә сәдагәт милли мусиги мәдәниййәтимизин инкишафында чох мүһүм рол ойнамышдыр.

Мә'рузәчи Азәрбайҹан бәстәкарларынын ени вә диггәтәлайиг әсәрләрини хатырлатмыш вә демишдир:

— Азәрбайҹан бәстәкарларынын сон илләрдә яратмыш олдуглары мүһүм әсәрләрин һамысыны садаламаг чәтиндир. Биз онлардан ялныз бә'зиләрини гейд едирик. Фикрәт Әмировун симфоник муғамлары вә «Севил» операсы, Ҹөвдәт Һаҹыевин «Сүлһ уғрунда» симфоник поэмасы вә Ленинин хатирәсинә һәср едилмиш симфониясы, Солтан Һаҹыбәйовун «Күлшән» балети вә «Увертүрасы», Сейид Рүстәмовун маһнылары, Ниязинин «Раст» симфоник муғамы, Ҹаһанкир Ҹаһанкировун «Достлуг» сүитасы вә «Азад» операсы, Р. Һаҹыевин симфониясы, А. Рзаевин скрипка үчүн консерти, Т. Гулиевин, А. Б. Рзаеванын, Г. Һүсейнлинин маһнылары вә бир чох башга әсәрләр динләйиҹиләрин рәғбәтини газанмышдыр.

Лакин мусигимизин инкишафыны көстәрән фактлары гейд едәркән, әлдә едилмиш мүвәффәгиййәтләрдән данышаркән, һәлә бәстәкарларымызын гаршысында партия вә һөкумәтимиз тәрәфиндән ирәли сүрүлмүш бир сыра вәзифәләрин вә өз һәллини көзләйән чидди ярадычылыг мәсәләләринин даяндығыны да унутмаг олмаз. Н. С. Хрушшов йолдашын «Әдәбийят вә инҹәсәнәтин халгын һәяты илә сых әлагәси уғрунда» мәгаләсиндә партиямызын совет әдәбийяты вә инҹәсәнәти гаршысында гойдуғу тәләбләр көстәрир ки, әлдә едилмиш мүвәффәгиййәтләрлә архайынлашмаг, һәятын өзү тәрәфиндән ирәли сүрүлән мәс'ул ярадычылыг вәзифәләринин бөйүк әһәмиййәтини баша дүшмәмәк сияси корлуг оларды.

һәр шейдән әввәл, э'тираф етмәлийик ки, бәстәкарларымыз халгын һәяты илә кифайәт гәдәр фәал вә ҹәсарәтлә әлагә сахламырлар, Вәтәнимизин зәһмәткеш адамларынын фәдакар әмәйи, сәнае, кәнд тәсәррүфаты вә башга саһәләрдә әлдә едилән бөйүк мүвәффәгиййәтләр бүтүн əзəмəти илә бәстәкарларымызын ярадычылығында һәртәрәфли вә долғун әкс етдирилмир. Биз бә'зән илләрлә өз әсәрләримиз үчүн мөвзу вә гәһрәман ахтарырыг, лакин совет адамларынын һәятында вә ишиндә баш верән чох дәрин мә'налы һадисәләри яхшы көрүб дәрк едә билмирик. Мусиги сәнәтинин мүхтәлиф жанрларына диггәт етдикдә көрүрүк ки, мүасир гәһрәман, һәр шейдән әввәл, опера ярадычылығы саһәсиндә бүтүв долғунлуғу вә инандырычылығы илә өз бәдии әксини тапа биләр. Мүасир мөвзу, совет халгынын һәятыны, онун коммунизм уғрундакы гәһрәман мүбаризәсини әкс етдирмәк үчүн опера ярадычылығы бәстәкарларымызын гаршысында кениш бәдии имканлар ачыр. Опера жанрында мусиги образлары бүтүн һиссләри, һәрәкәтләри вә арзулары илә бирликдә верилән ҹанлы гәһрәманларын симасында даһа конкрет вә даһа парлаг бир шәкилдә ифадә едилир.

Лакин опера ярадычылығы саһәсиндә гаршымызда дуран чидди вәзифәләр Азәрбайҹан бәстәкарлары тәрәфиндән һәлә бу күн дә кифайәт гәдәр еринә етирилмәмишдир. Бәстәкарларымыз опера жанрына үмумиййәтлә аз диггәт верирләр, мүасир сүжетләрдә яранан опералар исә республикамызын мусиги һәятында надир һадисәдир. Мәсәлән, Фикрәт Әмировун мүасир һәятымыза яхын бир сүжетдә язылмыш «Севил» операсы 1953-чү илдә сәһнә үзү көрмүшдүр. Ҹ. Ҹаһанкировун ени «Азад» операсыны исә бизим опера театры 1957-чи илин ахырында, демәли дөрд ил сонра тамашачылара көстәрди. Айдындыр ки, опера ярадычылығындакы бу сүр'әт һәятымызын, ҹәмиййәтимизин ирәлийә доғру инкишафындан хейли кери галыр вә белә бир керилийә дөзмәк олмаз. Мүасир мөвзуларда опералар яратмаг үчүн республикамызын бәстәкарларынын, драматург вә режиссорларынын ярадычы гүввәләринин сәфәрбәрлийә алынмасы республика Мәдәниййәт Назирлийинин вә Бәстәкарлар Иттифагынын биринҹи дәрәҹәли вәзифәләриндәндир.

Опера вә балет ярадычылығынын бә'зи ҹәһәтләри үзәриндә даянараг, мә'рузәчи хатырлатды ки, бәстәкарларымызын чоху өз ярадычылыг планларында һәлә дә балет жанрына бөйүк ер верир, балет язмаг үчүн дә даһа чох тарихи вә әфсанәви сүжетләр сечирләр. Опера әсәрләринә исә бәстәкарлар өз ярадычылыг планларында аз ер верирләр, бурада да мүасир һәятымыздан чох узаг олан мөвзулар үстүнлүк тәшкил едир. Әлбәттә, бизим үчүн тарихи мөвзуларда язылан һәм балет, һәм дә опера әсәрләри лазымдыр. Лакин мүасир мөвзулары унутмаг олмаз. Ҹалышмаг лазымдыр ки, бу мәсәләдә дүзкүн бир тәнасүб олсун.

Мә'рузәчи симфония жанрына диггәтин артырылмасы зәруриййәтини гейд едәрәк деди:

— Симфония жанры мусигидә бөйүк фәлсәфи үмумиләшдирмәләр саһәсидир. Мусиги сәнәтинин классикләри бу жанрда бөйүк иҹтимаи әһәмиййәти олан әсәрләр яратмыш, өз заманәләринин дәрин мә'налы мөвзуларыны ишләмиш, өз мүасирләрини һәйәҹанландыран мәсәләләрә тохунмушлар. Совет халгынын һәяты вә мүбаризәси дә симфоник жанрда өз әксини тапа биләр. Демәк лазымдыр ки, совет мусигисинин симфония жанрынын инкишафында Азәрбайҹан бәстәкарларынын хидмәти аз дейилдир. Лакин партиямызын бу күн совет инҹәсәнәти гаршысында гойдуғу вәзифәләр нөгтейи-нәзәриндән бу мәсәләйә даһа бөйүк диггәт верилмәлидир. Чүнки бәстәкарларымыз симфония жанры саһәсиндә баҹардыгларындан аз мәһсул верирләр, бу саһәдә дә халгын һәятыны яхындан билмәмәк һаллары өзүнү көстәрир. Бәстәкарларымызын йүксәк идеялы вә дәрин мә'налы симфоник әсәрләр яратмаға гошулмасы мусиги ярадычылығы саһәсиндә чох ваҹиб вәзифәләрдән биридир.

Халгымызын һәятында маһныларымызын бөйүк рол ойнадығыны гейд етмәмәк олмаз. Мә'рузәчи бу барәдә айрыҹа данышараг деди:

— Маһны, мусиги ярадычылығынын ән күтләви жанрыдыр вә онун чох бөйүк тәрбийәви-тәблиғи әһәмиййәти вардыр. С. Рүстәмов, Ҹ. Ҹаһанкиров, Т. Гулиев, А. Б. Рзаева, Г. Һүсейнли, З. Бағыров, Ш. Ахундова вә бир чох башга бәстәкарларымыз маһны жанрына бөйүк әһәмиййәт верирләр вә бу бәстәкарларын яратдығы маһнылар чох кениш яйылмышдыр. Лакин бу саһәдәки мүвәффәгиййәтләримиз инди маһны ярадычылығы саһәсиндә чидди вәзифәләрә олан диггәти нәинки азалтмамалы, бәлкә гат-гат артырмалыдыр. Чүнки маһны жанрынын өзүндә дә нөгсанларымыз вардыр. Бизим, нефтчиләр, колхоз тарлаларында ҹалышан гәһрәманлар һаггында һәлә маһныларымыз аздыр. Бә'зән айры-айры мүәллифләрин бәстәләдийи маһныларын бир-биринә охшамасындан едилән шикайәтләр дә һаглыдыр. Бә'зи мүәллифләрин маһны жанрында халг мусигиси мотивләриндән кифайәт гәдәр тәнгиди истифадә етмәдикләрини дә гейд етмәк лазымдыр. Халг мусигисиндән бәстәкарларымыз сәнәткарлыгла истифадә етмәлидирләр.

Мусигидә хәлгилик вә идеялылыг мәсәләсинин бөйүк әһәмиййәтини хүсусилә гейд едәрәк, мә'рузәчи деди ки, Н. С. Хрушшов йолдашын мәгаләсиндә хәлгилик анлайышы чох дүзкүн вә дәриндән изаһ едилмишдир. Инҹәсәнәтин бүтүн саһәләриндә олдуғу кими, мусигидә дә партиялылыг вә хәлгилик мәсәләси бир-бирилә айрылмаз сурәтдә бағлыдыр, бунлары бир-бириндән тәҹрид едилмиш шәкилдә тәсәввүр етмәк олмаз. Ялныз халгын һәятыны дәриндән әкс етдирән, халгын арзу вә истәкләрини дүзкүн ифадә едән реалист әсәрләр йүксәк идеялы, партиялы әсәрләрдир. Әсәрдә ялныз халг мусигиси мелодияларынын олмасы, һәлә онун хәлгилийини сүбут едән ҹәһәт дейилдир. Әсл хәлгилик һәмишә һәятдакы мүтәрәгги мейлләрлә, габагҹыл, демократик идеяларла, халгын мә'нәви аләмини ифадә етмәклә бағлыдыр. Үзейир Һаҹыбәйовун даһиянә «Короғлу» операсы бунун парлаг нүмунәсидир.

Мә'рузәчи айры-айры бәстәкарларын ярадычылығындан мисал чәкәрәк мүгайисәли сурәтдә гейд етди ки, бизим мусиги ярадычылығы саһәсиндә мүхтәлиф ярадычылыг ахтарышлары вә новаторлуг үчүн һәр бир имкан вардыр. Вәзифә бу имканлардан истифадә едәрәк ени әсәрләр яратмагдан ибарәтдир. Сосялист реализми үсулунун әсас принсипләрини көзләмәк шәрти илә бәстәкарларын фәрди ярадычылыг хүсусиййәтләринин мүхтәлифлийинә, рәнкарәнклийинә ҹалышмаг Азәрбайҹан бәстәкарларынын ишиндә көзә чарпан гүввәтли ҹәһәтләрдән биридир.

Н. С. Хрушшов йолдаш ярадычылыг тәшкилатларынын вәзифәләрини дә бүтүн айдынлығы илә мүәййән етмишдир. Тәҹрүбә көстәрир ки, Бәстәкарлар иттифагынын ишиндә һәлә бир сыра нөгсанлар вардыр ки, бунлары тезликлә арадан галдырмаг лазымдыр.

Мә'рузәчи ахырда деди:

— Совет һакимиййәти илләриндә республикамызда сосялист реализми мөвгеләриндә даянан, коммунизм ишинә сәдагәтли, халгымызын арзу вә истәкләрини ени-ени мусиги әсәрләриндә ифадә вә тәрәннүм едән, Коммунист партиясынын ярадычылар гаршысында гойдуғу нәҹиб вәзифәләри намусла еринә етирән исте'дадлы бәстәкарлар етишмишдир. Азәрбайҹан совет бәстәкарларынын гаршысында инди даһа кениш ярадычылыг имканлары ачылмышдыр. Шүбһә етмәмәк олар ки, онлар, һәмишә олдуғу кими, инди дә партиямызын ирәли сүрдүйү тәләбләрә лайиги илә ҹаваб верән көзәл мусиги әсәрләри яратмаг үчүн өз гүввәләрини сәфәрбәрлийә алаҹаг вә халгын сәадәти наминә бундан сонра даһа фәал ишләйәҹәкләр.

Рәссамлығымыз йүксәлиш йолларында

М. ТӘРЛАНОВУН ӘЛАВӘ МӘ'РУЗӘСИНДӘН

М. Тәрланов тәсвири инҹәсәнәтимизин вәзиййәти вә рәссамларын кәләҹәк ярадычылыг иши һаггында мә'лумат верди. О, деди ки, Азәрбайҹан рәссамлары вә һейкәлтәрашлары сон илләрдә бир сыра көркәмли әсәрләр яратмыш вә бу әсәрләрлә республика сәркиләриндә, һабелә Үмумиттифаг вә бейнәлхалг сәркиләрдә мүвәффәгиййәтлә иштирак етмишләр. Бөйүк Октябр сосялист ингилабынын 40 иллийи гаршысында рәссамларымыз даһа артыг бир чиддиййәтлә ҹалышмыш, бәдии ярадычылығын бүтүн жанрларында вә нөвләриндә мүвәффәгиййәтли әсәрләр яратмышлар. Октябр айында Бакыда, ноябрда исә Москвада ачылмыш рәссамлыг сәркиләри бир даһа сүбут етди ки, Азәрбайҹан рәссамларынын ярадычылыг коллективи, сосялист реализми үсулуна садиг галараг өз әсәрләриндә совет халгынын һәятыны доғру вә дүзкүн тәсвир етмәйә гадир олан бир коллективә чеврилмишдир. Тәкҹә ону демәк кифайәтдир ки, Октябрын 40 иллийинә һәср едилмиш Үмумиттифаг сәркисиндә Азәрбайҹанын рәссам вә һейкәлтәрашларындан 70 нәфәри иштирак едир. Мәркәзи мәтбуатда бизим исте'дадлы инҹәсәнәт усталарындан Микайыл Абдуллаевин, Таһир Салаһовун, Фуад Әбдүррәһмановун вә башгаларынын ени әсәрләринә йүксәк гиймәт верилир, Азәрбайҹан тәсвири инҹәсәнәтинин йүксәлишдә олдуғу гейд олунур.

Сонра М. Тәрланов, Сов.ИКП Мәркәзи Комитәсинин Биринҹи катиби Н. С. Хрушшов йолдашын «Әдәбийят вә инҹәсәнәтин халгын һәяты илә сых әлагәси уғрунда» мәгаләсиндә ирәли сүрүлән мүһүм вәзифәләрлә әлагәдар олараг рәссамларымызын ярадычылыг ишиндәки нөгсанлардан данышды. О деди:

— Бә'зи рәссамлар бу күнкү сосялист һәятымызда баш верән һадисәләрин типик ҹәһәтләрини ачыб көстәрмәкдә чәтинлик чәкирләр. Онлар, ҹәмиййәтимизин ирәли сүрдүйү мүһүм вәзифәләри айдын бир сурәтдә әкс етдирмәк үчүн малик олдуглары ярадычылыг имканларындан истифадә етмирләр. Одур ки, биз, сәркиләрдә, яхшы әсәрләрлә бәрабәр реал һәятын ялныз ҹансыз вә механики әксини верән шәкилләрә дә раст кәлирик. Рәссам С. Саламзадәнин республика юбилей сәркисиндә нүмайиш етдирилән «Кәнҹ газмачылар бригадасы» шәкли бу ҹәһәтдән нүмунә ола биләр. Тамашачы бу шәкилдә нефт гуюсу газан бир неҹә фәһлә тәсвиринә раст кәлир. Бунлардан һәр бири мүәййән бир ишлә мәшғулдур. Лакин бүтүнлүкдә әсәрә бахаркән, тамашачы бурада нефт истеһсалы просесинин гуру тәсвириндән башга һеч бир шей көрмүр. Бу ондан ирәли кәлир ки, рәссам өз әсәринин сүжети үзәриндә дәриндән дүшүнмәмиш, мә'дәндә көрдүйү бир һадисәни механики сурәтдә тәсвир етмишдир. Рәссам Әбдүлхалыг исә колхоз кәндинин адамларына, онларын мәишәтинә һәср етдийи таблода («Тракторчунун нәғмәси») инсан сурәтләринин дәрин психоложи тәсвиринә наил олмамышдыр. Әбдүлхалығын бу әсәриндә рәнкләр нә гәдәр инандырыҹы вә аһәнкдар олса да, бәдии әсәрин әсасыны тәшкил едән инсан сурәтләри, онларын дахили аләми бир о гәдәр зәиф көстәрилмишдир. Тәәссүф ки, сәркиләримиздә белә әсәрләрин сайы һәлә дә аз дейил.

Рәссамлар кәндләрә, сәнае мүәссисәләринә вә ени тикинти ерләринә кедәркән, бә'зән, раст кәлдикләри вә мүшаһидә етдикләри һадисәләрә бир ярадыҹы кими мүнасибәт бәсләмирләр. Онлар һәятдакы ән марағлы вә ән әһәмиййәтли һадисәләри сечмәк вә онларын бәдии тәсвирини вермәк әвәзинә, хырда, әһәмиййәтсиз һадисәләрә уюрлар, чох заман мәишәтчилийә алудә олурлар. Бунун нәтиҹәсидир ки, сон сәркидә әйни мөвзуда, һәтта әйни сүжетдә чәкилмиш композисиялара, eләҹә дә әйни об'екти тәкрар-тәкрар тәсвир едән мәнзәрәләрә раст кәлмәк олур. Г. Сейфуллаевин, «Колхозда гоюн гырхымы» шәкли, Маһмуд Тағыевин «Минкәчевир» мәнзәрәләри вә бир сыра башга әсәрләр һәята, ениликләрә мәһз белә мүнасибәтин нәтиҹәсидир.

Сонра, М. Тәрланов, тәсвири инҹәсәнәтин тәрбийәви әһәмиййәтиндән бәһс едәрәк, бу ишдә графика сәнәтимизин, хүсусилә сатирик графикамызын ролуну вә вәзифәләрини айдынлашдырды. О гейд етди ки, Азәрбайҹан рәссамлары сатирик графика саһәсиндә чидди мүвәффәгиййәт газанмышлар. Лакин, нәдәнсә, сон заманларда бу ишдә бир дурғунлуг көрүнмәкдәдир. «Кирпи» журналы өз сәһифәләриндә кәскин сатира гүввәсинә малик олан карикатуралара вә рәсмләрә ер вермәк әвәзинә, ҹәмиййәтимиз үчүн типик олмаян хырда мәсәләләрә тохунур, тә'сирсиз, сатира хүсусиййәтиндән мәһрум олан шәкилләр дәрҹ едир. Вахтилә «Кирпи»дә фәал сурәтдә иштирак едән карикатураҹы рәссамлар сон вахтларда журналдан узаглашмышлар. Бу да ону көстәрир ки, һәм журналын редаксия һей'әти, һәм дә рәссамлар иттифагы сатирик графиканын инкишафына лазыми дәрәҹәдә фикир вермирләр.

М. Тәрланов чыхышынын бөйүк бир һиссәсини тәсвири инҹәсәнәтин нәзәри вә тәҹрүби мәсәләләринә һәср етди. О, инҹәсәнәтдә, хүсусилә рәссамлыгда мәзмун вә форма мәсәләләриндән, бәдии ирсә мүнасибәтдән, ән'әнә вә новаторлугдан, нәһәйәт, сәнәткарлыг проблеминдән бәһс едәрәк көстәрди ки, Азәрбайҹан рәссамлығынын бу күнкү инкишаф мәрһәләсиндә бүтүв бу проблематик мәсәләләр чох бөйүк әһәмиййәт кәсб едир. Совет инҹәсәнәтинин хәлгилик вә партиялылыг кими хүсусиййәтләри дә рәссам вә һейкәлтәрашларымызын диггәт мәркәзиндә дуран әсас мәсәләләрдәндир. Халгымызын ингилаби кечмишини, онун Совет һакимиййәти илләриндә әлдә етдийи ҹаһаншүмул наилиййәтләрини реалист сәнәткар гүдрәтилә тәсвир едә билмәк үчүн рәссам ҹәмиййәтимизин иҹтимаи инкишаф ганунларыны билмәли, халг һәяты илә аяглашмалыдыр. Заманәмизин күндән-күнә артмагда олан естетик тәләбләри сәнәткар гаршысында кениш ярадычылыг йоллары ачыр. Бу йолларда ҹәсарәтлә ирәлиләмәк вә һеч бир заман будрәмәмәк истәйириксә, марксизм-ленинизм идеяларыны, Коммунист партиясынын мүдрик көстәришләрини әлдә рәһбәр тутмалыйыг.

М. Тәрланов өз чыхышында Азәрбайҹан совет рәссамлары иттифагынын тәшкилат мәсәләләриндә, хүсусилә ярадычылыг бөлмәләринин фәалиййәтиндә олан бә'зи нөгсанлары тәнгид етди. Бөлмәләрдә вә үмумиййәтлә иттифагда чидди ярадычылыг проблемләринин мүзакирәсинә һәср олунмуш йығынҹаглар надир һалларда кечирилир. Рәссамларын сияси тәрбийә ишиндәки чидди нөгсанлар һәлә дә арадан галдырылмамышдыр. Хүсусилә сияси тәһсил мәсәләләринә вә илк нөвбәдә марксизм-ленинизм естетикасынын өйрәнилмәсинә рәссамлар иттифагында кифайәт гәдәр фикир верилмир, семинарлар, мә'рузә вә мүһазирәләр вахтлы-вахтында кечирилмир.

Чыхышынын ахырында М. Тәрланов рәссамлыг әсәрләринин тәблиғи мәсәләләриндән бәһс едәрәк көстәрди ки, республика районларында сәйяр бәдии сәркиләр нүмайиш етдирмәк вә бунунла әлагәдар олараг рәссамларла зәһмәткешләрин көрүшүнү тәшкил етмәк ишиндә һәлә дә чидди нөгсанлар вардыр. Рәссамлар иттифагы вә инҹәсәнәт музейи рәссамлыг вә һейкәлтәрашлығын тәблиғи илә ардыҹыл сурәтдә мәшғул олмурлар. Тәсвири инҹәсәнәт әсәрләриндән репродуксиялар чап етмәк, һабелә рәссамларын ярадычылығына аид монографиялар вә вәрәгәләр нәшр етмәк иши дә ярытмаздыр.

Һазырда Азәрбайҹан рәссамларынын гаршысында чох мәс'ул ярадычылыг мәсәләләри гоюлмушдур. 1959-чу илин әввәлләриндә Москвада кечириләҹәк Азәрбайҹан әдәбийяты вә инҹәсәнәти онкүнлүйүнә бөйүк бир сәрки һазырланмалыдыр. Республикамызын рәссамлар коллективи бу шәрәфли иши ләягәтлә баша чатдырмаг үчүн индидән бөйүк бир чиддиййәтлә ишләмәлидир. Бу ишдә Азәрбайҹан ССР Мәдәниййәт Назирлийинин үзәринә дә мәс'ул вәзифәләр дүшүр. Назирлик гаршыдакы сәркинин тематик планы әсасында ени әсәрләрин мөвзууну мүәййәнләшдирмәли, буну рәссамлар арасында мүзакирә едиб онлара тапшырыг вермәлидир.

Азәрбайҹан һейкәлтәрашлары ени монументал абидәләр яратмаг ишини сүр'әтләндирмәли, яхын заманда Бакынын вә һабелә башга шәһәр вә кәндләримизин мейданларыны көзәл монументләрлә бәзәмәлидирләр.

Н. С. Хрушшов йолдашын «Әдәбийят вә инҹәсәнәтин халгын һәяты илә сых әлагәси уғрунда» мәгаләси рәссамлар вә һейкәлтәрашларымыз тәрәфиндән бөйүк руһ йүксәклийилә гаршыланмышдыр. Шүбһә йохдур ки, Азәрбайҹан тәсвири инҹәсәнәти партиямызын даими гайғысы сайәсиндә даһа да йүксәләҹәк, халгымызын тәләбини өдәйәҹәкдир.